

ashabı arasına girecektir (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 86, 101; *el-Fîlâm*, s. 514-532). İnsan ruh ve bedenden oluşan bir varlıktır, ruh biyolojik canlılıktan başka bir mahiyet taşır. Allah'ın emri üzerine meleklerin ruhu bedenden çıkıp almasıyla ölüm gerçekleşir, ruh ölümden sonra var olmaya devam eder. Ruhun mahiyetini yalnızca Allah bilir. Ölümle kıyamet arasındaki zaman içinde ruhların beklediği süreci ifade eden berzah âleminde insanların durumları birbirinden farklıdır. Ölen müminlerin ruhu Allah'a yükseltilip cennet nimetlerine kavuşur, kâfirlerin ruhları ise gök kapısından geri çevrilip cehennem azabı içinde bulunur. Kabirdeki bedende uygulanan nimet ve azabı hissedecek kadar bir canlılığın bulunduğu kabul edilir (*Mu'terekü'l-akrân*, I, 629; III, 273, 496-497, 625-626; *Şerhu's-sudûr*, s. 2; *İnbâhü'l-ezkiyâ*, s. 9-11). Amel defterleri iki kefeşi bulunan bir terazide tartılacaktır. Cennet "ceberût" adı verilen, levh-i mahfûz, kürsî ve kalemin dahil olduğu bir âlemde bulunup arşın altındadır. Kur'an'da geçen a'râf (el-A'râf 7/46) cehennem üzerinde kurulmuş sırata işaret eder (*Mu'terekü'l-akrân*, II, 478, 631; Abdülhafız Fergalî, s. 130-131).

5. Ehl-i Fetret ve Ebeveyn-i Resûl. Fetret ehlinden kendi basiretleriyle Allah'ın varlığına ve birliğine iman edenler âhirette kurtuluşa erer, müşrik olanlar ise cezalandırılır. Aynı gruptan Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmeyen, fakat müşrik olmayıp dinî bakımdan hayatlarını gaflet içinde geçirenler de âhirette kurtuluşa erer. Hz. Peygamber'in ebeveyni ile Hz. İbrâhim'e kadar geçen bütün ataları şirkle sapmadıkları, Hanîf dinine mensup oldukları için cennete girecektir. Muhakkık âlimlerin tercih ettiği görüş müşrik çocuklarının da cennete gireceği şeklindedir (*Mesâlikü'l-hunefâ*, s. 8-11, 27-28; M. Celâl Şeref, s. 95-102).

İtikadî görüşleri bakımından Eş'ariyye'ye bağlı olmasına rağmen Süyûtî'nin akaid konularında zaman zaman zayıf hadislerle ve nakillere itibar etmesi dikkat çekicidir. Mümin kadınların cennette Allah'ı göremeyeceklerini söylemesi onun akaid hususunda Kur'an'a yeterince başvurmadığının bir kanıtını teşkil etmektedir. Zira Kur'an'da ve hadislerde bu konuda iki cins arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Kur'an'da, erkek olsun kadın olsun imanın yanı sıra sâlih amellerde bulunan herkesin cennete gireceği ve zerre kadar haksızlığa uğratılmayacağı bildirilmektedir (en-Nisâ 4/124). Süyûtî sûfî tabakat ki-

taplarında veliler arasında gösterilmiş ve hakkında pek çok menkıbe nakledilmiştir (meselâ bk. Şa'rânî, s. 16-35). Öğrencilerinden Abdülkâdir eş-Şâzeli, Süyûtî'nin uyanıkken Hz. Peygamber'le defalarca görüştüğünü ve ondan hadislerle dair bilgi aldığını naklederse de (Abdülhafız Fergalî, s. 73-75) bunu dinî açıdan temellendirmek mümkün değildir. Süyûtî'nin itikadî görüşlerini Muhammed Celâl Ebû'l-Fütûh Şeref Celâlüddin es-Süyûtî menhecühü ve ârâ'ühü'l-kelâmiyye (Beyrut, ts.), Abdülhafız Fergalî el-Karanî el-Hâfız Celâlüddin es-Süyûtî (Kahire 1990), Mervân el-Kaysî 'Akîdetü's-Süyûtî min hilâli tefsîrihi'l-Kur'ân (ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye içinde, İslâmâbâd 1997, XXXIII/1, s. 5-26) adlı çalışmalarında incelemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *Mu'terekü'l-akrân fî i'câzî'l-Kur'ân* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), [baskı yeri ve tarihi yok], (Dârü'l-fikr'l-Arabî), I, 41-42, 151, 527, 557, 629; II, 86, 101, 112, 133, 143, 324, 337, 405, 426, 442, 478, 560, 631, 640, 654-655; III, 220, 273, 324, 365, 379, 496-497, 625-626; a.mlf., *Şavnu'l-mantîk ve'l-kelâm* (nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), s. 2-82, 90, 100-101, 182-183; a.mlf., *Lakhtü'l-mercân fî ahkâmî'l-cân* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 73-77; a.mlf., *el-Hasâ'îşü'l-kubrâ*, Beyrut 1405/1985, I, 7-11, 90-100, 188; a.mlf., *Mesâlikü'l-hunefâ fî vâlideyi'l-Mustafâ (er-Resâ'ilü'l-tis'a içinde)*, Beyrut 1405/1985, s. 8-11, 27-28; a.mlf., *es-Sübûlû'l-celiyye fî'l-âbâ'î'l-aliyye (a.e. içinde)*, s. 142, 225-226; a.mlf., *el-Büddürü's-sâfire* (nşr. Ebû Abdullah M. Hasan eş-Şâfiî), Beyrut 1416/1996, tür.yer.; a.mlf., *Şerhu's-sudûr bi-şerhi hâli'l-mevtâ ve'l-kubûr*, Kahire, ts. (Dârü'l-ihyâ'l-kütübü'l-Arabîyye), s. 2; a.mlf., *İsbâlü'l-kisâ' 'ale'n-nisâ'*, Beyrut 1405/1984, s. 17-44; a.mlf., *el-Fîlâm bi-nüzûlî 'İsâ 'aleyhisselâm (Homenaje al Prof. Jacinto Bosch Vilá içinde)*, nşr. M. Abdülvehhâb Hallâfî, Granada 1991, s. 514-532; a.mlf., *el-Fevâ'idü'l-kâmine fî imâni's-Seyyide Âmine ve'l-ta'zîm ve'l-minne fî enne ebeveyi'l-Mustafâ fî'l-cenne* (nşr. Mustafa Âşûr), Kahire 1988, s. 84; a.mlf., *İnbâhü'l-ezkiyâ fî hayâtî'l-enbiyâ' (er-Resâ'ilü'l-aşr içinde)*, Beyrut 1409/1989, s. 9-11, 197-205; a.mlf., *İfâdetü'l-hubr bi-naşşih fî ziyâdeti'l-'umr ve nakşih (Âfâku's-sekâfe ve't-türâş içinde)*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Abdülkâdir, XII/48, Dübey 1425/2005, s. 123-129; a.mlf., *el-Bâhir fî hükmi'n-Nebî bi'l-bâtin ve'z-zâhir (Şelâşü resâ'il içinde)*, nşr. Abbas Ahmed Sakr el-Hüseynî - Hüseyin M. Ali Şükrî, Medine 1421/2000, s. 20-31; a.mlf., *Şarhu's-sekâf ve nazmü'l-lûkâ' (a.e. içinde)*, s. 75-89; a.mlf., *Şu'letü nâr (a.e. içinde)*, s. 95-96; Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî, *eş-Tabakâtü's-suğrâ* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1410/1990, s. 16-35; Leknevî, *el-Ecvebetü'l-fâzıla* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Halep 1384/1964, s. 126-127; Abdülhafız Fergalî el-Karanî, *el-Hâfız Celâlüddin es-Süyûtî*, Kahire 1990, s. 73-75, 130-131, 134, 137, 165-170; İyâz Hâlid et-Tabbâ, *el-İmâmü'l-Hâfız Celâlüddin es-Süyûtî*, Dımaşk 1417/1996, s. 295-303; M. Celâl Şe-

ref, *Celâleddin es-Süyûtî menhecüh ve ârâ'ühü'l-kelâmiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'n-nehdâti'l-Arabîyye), s. 49, 52, 53, 70-78, 95-102; Mervân el-Kaysî, "Akîdetü's-Süyûtî min hilâli tefsîrihi'l-Kur'ân", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXXIII/1, İslâmâbâd 1997, s. 5-26; Kamil Çakın, "Teşbih ve Tecsim Karşısında Bir Hadisçi: Celâleddin es-Süyûtî", *Dinî Araştırmalar*, sy. 10, Ankara 2001, s. 7-12.

SALİH SABRİ YAVUZ

SYKES-PICOT ANTLAŞMASI

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarının paylaşılması konusunda yapılan gizli antlaşma (16 Mayıs 1916).

I. Dünya Savaşı'ndan önce Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi konusunda anlaşılmayan İtilâf devletleri savaş esnasında da bir iş birliği sağlayamadılar. Birinin elde ettiği başarı diğerleri için hoşnutsuzluğa yol açıyor, her devlet diğerlerinin istilasına karşı kendi nüfuz bölgesini titizlikle koruyordu. İngiltere ve Fransa'nın Çanakkale'den yeni bir cephe açmaya karar vermesi Boğazlar üzerinde tarihi emelleri olan Rusya'yı telaşlandırdı. Müttefiklerinin İstanbul'a yerleşmesinden endişe eden Rusya Boğazlar'ın kendisine verilmesini istedi (4 Mart 1915). Aralarında bir anlaşmaya varmadan bu kadar önemli bölgenin Rusya'ya bırakılmasını doğru bulmayan İngiltere ile Fransa, Rusya'nın İttifak devletleriyle anlaşması tehlikesini de göze alamadılar. İngiltere, Osmanlı toprakları üzerindeki taleplerinin yerine getirilmesi şartıyla Rusya'nın isteklerini kabul edebileceğini bildirdi (12 Mart). Fransa, Osmanlı Asyası'nın da paylaşılmasını önerdi (23 Mart). Petrol zengini Arap topraklarını ele geçirmek amacıyla Araplar'la gizli görüşmeler yapan İngiltere önce Rusya ile anlaşmak gerektiğini bildirdi. Büyük Ermenistan vaadiyle Ermeniler'i kışkırtan Rusya, Doğu Anadolu ile Çukurova'yı istiyordu. Mersin ve Adana'nın Fransa'ya verilmesini kabul etmesi üzerine Fransa da Boğazlar'ın Rusya'ya terkedilmesine razı oldu (10 Nisan). Karşılıklı notalarla imzalanan antlaşmaya göre İstanbul ve Çanakkale boğazları, Marmara denizi, Midye-Enez hattına kadar Güney Trakya, İstanbul Boğazı ile Sakarya nehri ve İzmit körfezi arasındaki bölge, Gökçeada ve Bozcaada Rusya'ya veriliyordu. Rusya da İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinden uygun görecekları yerleri almalarını ve Osmanlı egemenliğinden ayrılacak Arap ül-

kelerinin bağımsızlığını tanımayı kabul ediyordu. İstanbul Antlaşması adını alan bu ilk gizli paylaşım yeni antlaşmaların yapılmasına yol açtı. Çanakkale savaşlarında zorlanan müttefikler savaşa katılması için İzmir ve çevresini Yunanistan'a vermeyi kararlaştırdılar (12 Nisan). İtalya ile imzaladıkları Londra Antlaşması'yla da (26 Nisan), Oniki Ada ile Trablusgarp'taki işgalini tanımayı taahhüt ettiler. Ayrıca Asya Türkiye'si paylaşıldığında İtalya'ya Akdeniz bölgesinden bir pay verilecekti. Buna karşılık İtalya, müttefikler yanında savaşa girmeyi ve müslümanlara ait kutsal yerlerinin bağımsız bir İslâm devletinin egemenliğinde bırakılmasını kabul ediyordu.

Savaşın başından beri İngilizler'in Osmanlı yönetimine karşı isyana teşvik ettikleri Mekke Emîri Şerîf Hüseyin, İngiltere'ye askerî iş birliği teklifinde bulundu. Karşılığında bütün Arabistan yarımadasını içine alacak ve kendi idaresine bırakılacak müstakil bir Arap devleti kurulmasını ve halifelğin Türkler'den alınmasını istiyordu. İngiltere, Arap bağımsızlığını desteklemeye hazır olduğunu ve halifelğe de bir Arap'ın getirilmesine çalışacağını bildirdi (24 Ekim). Araplar buna mukabil bağımsızlıklarını kazandıktan sonra İngiltere'nin Basra ve Bağdat vilâyetlerindeki özel durumunu tanıyacaktı. Ancak İngiltere, Türkçe konuşulan bölgelerle Fransa'nın istediği Suriye kıyılarını, Şam, Hama, Humus, Halep, Musul ve Filistin'i antlaşmanın dışında bırakmıştı. Şerîf Hüseyin ise yalnızca Türkçe konuşulan Mersin ve Adana gibi bölgelerden vazgeçtiğini bildirdi (5 Kasım). İngiltere, Şerîf Hüseyin'in en büyük rakibi Necid Emîri İbn Suûd ile de gizli bir antlaşma imzalayarak Şerîf Hüseyin'e vaad ettiği Necid topraklarında ve Basra körfezi kıyılarında (Küveyt hariç) İbn Suûd'un bağımsızlığını tanımayı taahhüt etti (26 Aralık). İngiltere'nin bu ikiye bölünmüş politikasından habersiz olarak Halep ve Bey-

rut konusundaki iddialarını sürdüren Şerîf Hüseyin, İngiliz-Fransız ittifakını bozmak için Suriye ve Lübnan üzerindeki isteklerinin çözümünü savaştan sonraya ertelediğini bildirdi. Türkler'e karşı savaşa hazırlanabilmeleri için kendilerine para ve silâh yardımında bulunulmasını ve barış sırasında Araplar'ın yalnız bırakılmaması konusunda güvence verilmesini talep etti (1 Ocak 1916). Şerîf Hüseyin'in İngiliz-Fransız ittifakını bozacak davranışlardan kaçınma yolundaki yazısını senet saydığını ve istenen yardımın yapılacağını bildiren İngiltere Araplar'ın yalnız bırakılmayacağı konusunda da güvence verdi (30 Ocak).

İngiltere, Arap ayaklanmasını garanti- ledikten sonra Osmanlı Asyası'nın paylaşılması konusunu görüşmek için Fransa'dan bir temsilci göndermesini istedi. İngiltere'nin Araplar'la gizlice anlaşmasından memnun olmayan Fransa, Beyrut eski konsolosu François Georges Picot'yu özel temsilci olarak yolladı. İngiltere de Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Sir Mark Sykes'i görevlendirdi. Kasım 1915'te iki devlet arasında Londra'da başlayan görüşmeler uzlaşmayla sonuçlandı (3 Ocak 1916). Genelde İngiltere'nin bakış açısını yansıtan antlaşma taslağına göre İngiltere Beyrut'un Suriye'de kurulacak Arap devletinin içinde yer alması önerisinden, Fransa da Filistin'in Suriye'nin bir parçası olması isteğinden vazgeçiyordu. Bölgenin sadece kendi egemenliği altında bulunması iddiasından da vazgeçen Fransa, Filistin'de uluslararası bir rejim kurulmasını ve Basra'dan Filistin'e kadar uzanan bölgenin İngiltere'nin kontrolüne veya egemenliğine verilmesini kabul ediyordu. Buna karşılık İngiltere, Fransa'nın Suriye'nin sahil bölgesi ile Kilikya'nın tamamını almasına ve İran sınırına kadar uzanan bölgenin Fransız nüfuzuna bırakılmasına onay veriyordu. İtalyanlar'dan gizlenen antlaşma taslağının

Rusya tarafından onaylanması gerekiyordu. Sykes ve Picot, Petrograd'a giderek antlaşma taslağını Ruslar'a gösterdiler (11 Mart). Çanakkale başarısızlığının yol açtığı iç huzursuzluğu yeni toprak kazanımlarıyla gidermeye çalışan Rusya, Ermeniler'in yardımıyla işgal ettiği Doğu Anadolu'dan çıkmayacağını açıklayarak artık Ermenisiz Ermenistan siyaseti gütmeye başlamıştı. Fransız etki alanının İran sınırına kadar uzanmasını Rusya'nın güneye doğru genişlemesini engelleyeceğini ileri sürerek taslağa karşı çıktı. Ruslar ancak Trabzon, Erzurum, Bitlis, Muş ve Siirt ile Türk-İran sınırını içeren kuşağın kendilerine verilmesi karşılığında antlaşma taslağını onaylayabileceklerini bildirdiler. Sinop Limanı'nın da Rusya'nın etki alanına dahil edilmesini istemeleri yeni bir Fransız-Rus anlaşmazlığına yol açtı. İngilizler, Kerkük üzerindeki iddiasından vazgeçmesi karşılığında Fransa'ya Sivas-Kayseri bölgesinden ek toprak verilmesini önerdi. Öneriyi kabul eden Fransa ile Rusya arasında imzalanan antlaşmayla (26 Nisan) Aladağ, Kayseri, Akdağ, Yıldızdağ, Zara, Eğin ve Harput arasında kalan topraklar Fransa'ya verildi. Erzurum, Van, Bitlis, Muş, Siirt ve Trabzon Rusya'ya bırakıldı. Trabzon'un batısındaki sınır daha sonra belirlenecekti. Buna karşılık Rusya, Suriye ve Mezopotamya'nın İngiltere-Fransa arasında paylaşılmasını kabul etti.

Rusya'nın onayını aldıktan sonra İngiltere ve Fransa arasında Sykes-Picot Antlaşması imzalandı (16 Mayıs 1916), 9 ve 16 Mayıs'ta mektup teâtisiyle tasdik edildi. Buna göre Suriye'nin kıyı bölgesiyle Adana ve Mersin Fransa'ya veriliyordu. Basra ve Bağdat vilâyetleriyle Hayfa ve Akkâ limanları İngiltere'ye bırakılıyor, Dicle ve Fırat sularının etki bölgelerinde ortak kullanımı garanti ediliyordu. İskenderun serbest liman ve Filistin uluslararası bölge oluyordu. Arabistan toprakları, Akkâ-Kerkük çizgisiyle ikiye bölünerek kuzey kısmı Fransız, güney kısmı İngiliz nüfuzuna bırakılıyordu. Musul vilâyetini içine alan Fransız nüfuz alanı İran sınırına kadar uzanıyordu. İngiltere'nin etki alanı ise Filistin'den Mezopotamya'ya kadar geniş bir bölgeyi kapsıyordu. İngiltere ve Fransa kendi nüfuz bölgelerinde Arap devletleri kurmayı ve bunları korumayı taahhüt ediyordu. Rusya tarafından onaylanan Sykes-Picot Antlaşması (23 Mayıs) Şerîf Hüseyin'in istediğinden tamamen farklı bir antlaşma idi. Şerîf Hüseyin'e bırakmayı vaad ettiği toprakların bir kısmını İbn Suûd'a veren İngiltere, kalan kısmını da Fransa ile paylaş-

Gizli antlaşmalara göre Anadolu ve Ortadoğu'nun taksimi

mak ve nüfuz bölgelerine ayırmak suretiyle Araplar'ı ikinci defa aldatmış oluyordu. Şerif Hüseyin ise gizli antlaşmalardan habersizdi ve Mekke'de Arap ayaklanması'nı başlatmıştı (10 Haziran). Kendini Arabistan kralı ilân edince (5 Ekim) İngiltere tarafından bağımsız Hicaz hâkimi olarak tanındı. İngilizler'le anlaştığı halde Osmanlı yönetimine karşı resmen isyan etmeyen İbn Suûd da İngilizler'i Basra körfezinde rahat bırakarak Irak'taki savaşlarını kolaylaştırdı. Osmanlı Asyası'nın gizlice paylaşıldığını öğrenen İtalya, müttefiklerine Londra Antlaşması'nı hatırlatıp Mersin'den İzmir'e kadar uzanan bölgeyi istiyordu. İtalyan talepleri, Fransız ve Yunan istekleriyle çatıştı gibi İzmir'in İtalya'ya verilmesine Rusya da karşı çıkıyordu. Nihayet Rusya'da Şubat İhtilâli'nin başlamasından ve çarlığın yıkılmasından sonra başkalarını arttıran İtalya ile İngiltere ve Fransa arasında Saint Jean de Maurienne Antlaşması imzalandı (17 Nisan 1917). Buna göre Mersin hariç Antalya, Konya, Aydın ve İzmir bölgeleri İtalya'ya veriliyordu, ayrıca İzmir'in kuzeyinde geniş bir nüfuz alanı tanınıyordu. İngiltere ve Fransa İzmir'de, İtalya Mersin, İskenderun, Hayfa ve Akkâ'da serbest liman kurabilecekti.

Saint Jean de Maurienne Antlaşması müttefikler arası gizli antlaşmalar zincirinin sonuncusu oldu. Bundan sonra esas sorun bu antlaşmaların ne derecede uygulanabileceğiydi. Çarlık Rusyası'nın çöküşüyle birlikte esasen bütün tablo değişmeye başlamıştı. Arap milliyetçiliğinin gelişimine bağlı olarak İngiltere'nin Sykes-Picot Antlaşması'nı uygulama arzusu giderek azalıyordu. Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de yahudi devletinin destekleneceğini açıklaması (2 Kasım) meseleye yeni boyutlar kattı. Rusya'da iktidara gelen Bolşevikler, çarlık döneminde yapılan bütün gizli antlaşmaları reddederek bunları dünya kamuoyuna duyurdular (8 Kasım). İngiliz başbakanı da Rusya'nın çöküşüyle birlikte Yakındoğu'daki durumun tamamıyla değiştiğini ileri sürerek Ermenistan, Arabistan, Suriye ve Filistin'in farklı millî durumlarını tanımması gerektiğini açıkladı (5 Ocak 1918). Brest-Litovsk Barış Antlaşması'nı

imzalayıp (3 Mart 1918) savaşta ele geçirdiği yerleri terkeden Rusya, Berlin Antlaşması'yla (1878) topraklarına kattığı Kars, Ardahan ve Batum'u Osmanlı Devleti'ne iade etti. Suriye'yi ele geçiren İngiltere, Şerif Hüseyin'in oğlu Emîr Faysal'ın burada bağımsızlığını ilân etmesine izin verdi (4 Ekim). Bulgaristan'ın teslim olmasından (29 Eylül) sonra, savaşı sürdürmesi zorlaşan Osmanlı hükûmeti de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kaldı (30 Ekim). İngiltere mütarekeye rağmen Musul'u da ele geçirdi (8 Kasım).

Fransa, Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda (18 Ocak 1919) Sykes-Picot Antlaşması gereğince Suriye'nin kendi hakkı olduğunu açıkladı. Bu antlaşmanın artık geçerliliğinin kalmadığını ileri süren İngiltere ise bazı talepleri garanti altına alınmaya kadar Suriye'yi boşaltmak niyetinde değildi. Ayrıca Filistin'in Suriye'den ayrılarak İngiliz mandası altına girmesini istiyordu. İngilizler'in konferansta temsilini sağladıkları Hicaz da bütün Arap topraklarını talep ediyordu. Siyonistler, Balfour Deklarasyonu ile verilen sözü hayata geçirmenin peşindeydiler. İtalya da Londra ve Saint Jean de Maurienne antlaşmalarıyla vaad edilen toprakları istiyordu. İngiltere ve Fransa, Rusya tarafından onaylanmadığını ileri sürerek antlaşmanın bağlayıcı olmadığını açıklayınca İtalya, Antalya ve çevresine asker çıkardı. İtalya'nın geçici bir süre konferanstan çekilmesini (24 Nisan) fırsat bilen İngiltere, Yunanlılar'ın İzmir'i işgal etmesini sağladı (15 Mayıs 1919). İzmir'in işgali Anadolu'da başlayan millî direnişin gelişmesini hızlandırdı. İngiltere, Amerika'nın Ermeni mandasını kabul etmeyeceğinin anlaşılması üzerine birliklerini Kafkaslar'dan çekmeye başladı (15 Ağustos). İngiltere'yi Ermeniler'i terketmekle suçlayan Fransa da gizli antlaşmalarla kendisine önerilen Anadolu topraklarını ele geçirdi. İngiltere, Fransa ile yapılan Eylül Antlaşması gereğince Maraş, Urfa ve Antep'in denetimini Fransızlar'a; Şam, Hama, Humus ve Halep'in denetimini Araplar'a devretti. Suriye'nin batısını da Fransa'ya verdi. Londra'da yapılan aralık gö-

rüşmelerinde Filistin'in İngiliz, Suriye'nin Fransız mandası altına girmesi kararlaştırıldı. Araplar, Suriye ve Lübnan üzerinde Fransız mandasını tanımayı kabul edecek ve Fransa dört şehrin bulunduğu bölgede kendi denetiminde kurulacak bir Arap devletini tanıyacaktı. Fransa'nın İngiltere'den devraldığı Kilikya'da yerli Ermeniler'i askere alarak Türkler'e saldırtması üzerine millî kuvvetler karşılık vermeye başladı. Olaylardan İstanbul hükûmetini sorumlu tutan İngiltere, Bâbıâli'ye bir nota verip saldırılar durdurulmadığı takdirde İstanbul'un işgal edileceğini bildirdi (13 Şubat 1920). İstanbul'u fiilen işgal altına alan müttefikler (16 Mart) hazırlanan Sevr Antlaşması'nın Osmanlı hükûmetine kabulünde etkili oldular (10 Ağustos). Padişah tarafından onaylanmayan antlaşma Anadolu'da başarıyla yürütülen Millî Mücadele sebebiyle geçersiz kalmaya mahkûmdu. Sevr Antlaşması'nın uygulanmasının mümkün olmadığını anlayan müttefikler antlaşmanın Türkler lehine gözden geçirilmesini istiyordu. Ankara hükûmetinin 1922'de Yunanlılar karşısında kazandığı büyük zafer ertesi yıl Lozan'da yeni sayılabilecek bir antlaşmayla sonuçlandı. Yeni Türk devletini ilgilendiren bütün meselelerde bir diplomatik başarı sayılan Lozan Antlaşması, Arap mandalarının Sevr Antlaşması'ndaki dağılımını aynen korumakta ve bunun temelinde yatan Sykes-Picot Antlaşması hükümleri, buraların 24 Temmuz 1923 tarihinde Cem'iyet-i Akvâm'a havale edilmesinin mesnedini oluşturmaktaydı.

BİBLİYOGRAFYA :

Cihan Harbi Esnasında Avrupa Hükümetleriyle Türkiye, Anadolu'nun Taksimi, Eski Rus Hariciye Nezareti'nin Mahrem Dosyalarından İstihraç Edilen Malumatla Yazılmıştır (haz. E. E. Adamof, trc. Babaeskili Hüseyin Rahmi), İstanbul 1926, tür.yer.; L. Evans, *Türkiye'nin Paylaşılması: 1914-1924* (trc. Tevfik Alanay), İstanbul 1972, tür.yer.; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, Ankara 1983, III/2, s. 96-127, 248-277; III/3, s. 118-123, 236-309; III/4, s. 1-39; Yuluğ Tekin Kurat, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması*, Ankara 1986, tür.yer.; M. Smith Anderson, *Doğu Sorunu: 1774-1923* (trc. İdil Eser), İstanbul 2001, s. 321-394.

CEVDET KÜÇÜK